

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

Ontvangen: 27 november 2024

2024-054--

Hogeschool van Amsterdam
T.a.v. College van Bestuur
Postbus 1000
1000 BA AMSTERDAM

**Hoger Onderwijs en
Studiefinanciering**
Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
49301707

Bijlagen

1

*Als u belang hebt bij dit besluit,
dan kunt u hier tegen binnen 6
weken, gerekend vanaf de
verzenddatum, bezwaar maken.
Stuur uw bezwaarschrift naar
DUO, Postbus 30205, 2500 GE
Den Haag. U kunt uw bezwaar
ook digitaal indienen op
www.bezwaarschriftenocw.nl.*

Datum 27 november 2024

Betreft Besluit macrodoelmatigheid hbo associate degree opleiding
Commerciële Economie

Geacht bestuur,

Met de brief van 17 juli 2024 met kenmerk hc24u0271, door de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs (hierna: CDHO) ontvangen op 17 juli 2024, hebt u mij het voornemen voorgelegd om de hbo associate degree-opleiding Commerciële Economie als bekostigde opleiding te verzorgen in Amsterdam.

Advies CDHO

De CDHO heeft mij bij brief van 11 november 2024, kenmerk 2024-054, negatief geadviseerd over uw aanvraag. Dit advies, dat integraal deel uitmaakt van dit besluit, treft u hierbij aan.

Besluit

Gelet op het bovengenoemd advies van de CDHO, het bepaalde in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (hierna: WHW) en in de Regeling macrodoelmatig opleidingsaanbod hoger onderwijs 2023 (hierna: Regeling), heb ik besloten niet in te stemmen met uw voornemen om de associate degree-opleiding Commerciële Economie als bekostigde opleiding te verzorgen in Amsterdam.

Beoordelingskader

De wettelijke grondslag voor mijn besluitvorming is gelegen in artikel 6.2, eerste lid van de WHW. Voorts is de Regeling leidraad geweest voor mijn afwegingen.

Motivering

Overeenkomstig het advies van de CDHO concludeer ik dat uw aanvraag wel voldoet aan het behoeftecriterium, maar niet voldoet aan het ruimtecriterium.¹ Voor de nadere motivering verwijs ik u naar het, als bijlage bij dit besluit meegestuurde, advies van de CDHO.

¹ Artikel 6, eerste lid, onderdelen a en b, van de Regeling macrodoelmatig opleidingsaanbod hoger onderwijs 2023.

Mocht u vragen hebben over de registratie, dan kunt u contact opnemen met ssg@duo.nl.

[REDACTED]

Een afschrift van deze brief is verzonden aan de CDHO, de NVAO, DUO-Groningen, de Inspectie van het Onderwijs en de VH.

Met vriendelijke groet,

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de directeur Hoger Onderwijs en Studiefinanciering,

[REDACTED]

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
T.a.v. de Minister
Dhr. dr. E.E.W. Bruins
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Postadres CDHO
Postbus 85498
2508 CD Den Haag
Bezoekadres CDHO
Parkstraat 83
2514 JG Den Haag
T: 070 8505300
W: www.cdho.nl
E: info@cdho.nl

Onderwerp

Nieuwe opleiding
Hogeschool van Amsterdam
Voltijd en deeltijd hbo Associate degree
Commerciële Economie
Amsterdam

Kenmerk CDHO

2024-054

Kenmerk aanvrager

hc24u0271

Datum

11 november 2024

Geachte heer Bruins,

Hierbij ontvangt u het advies van de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs (CDHO) over de aanvraag van de Hogeschool van Amsterdam tot bekostiging van de nieuwe hbo Associate degree Commerciële Economie in de gemeente Amsterdam (brief van 17 juli 2024 met kenmerk hc24u0271). De commissie heeft de aankondiging van deze aanvraag in september 2023 gepubliceerd op haar website (A23-037). De commissie heeft het dossier voor deze aanvraag op 17 juli ontvangen. De aanvraag was voorzien van alle voor de beoordeling benodigde gegevens en is door de commissie in behandeling genomen. Op 19 juli heeft de commissie een zienswijze ontvangen van de Salta Group en op 25 juli heeft de commissie een zienswijze ontvangen van de Christelijke Hogeschool Windesheim. De aanvrager heeft op 5 september op deze zienswijzen gereageerd. De commissie heeft omwille van de zorgvuldige besluitvorming op 5 september de beslistermijn verlengd tot 25 november.

De wettelijke grondslag voor dit advies is gelegen in artikel 6.2 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Verder heeft de Regeling macrodoelmatig opleidingsaanbod hoger onderwijs 2023 van 28 april 2023 (hierna: de Regeling) voor de commissie als leidraad gediend.

Advies Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs

Gelet op het hiernavolgende adviseert de commissie u om *negatief* te besluiten op het verzoek van de Hogeschool van Amsterdam om de hbo Associate degree Commerciële Economie als bekostigde opleiding te verzorgen in de gemeente Amsterdam.

De aanvraag voldoet naar mening van de commissie aan criterium a, maar niet aan criterium b in art. 6 lid 1 van de Regeling. De kern van de afwijzing berust op de constatering dat de bestaande opleidingen reeds kunnen voorzien in de arbeidsmarktbehoefte die de aanvrager heeft aangetoond. Er is derhalve geen ruimte om deze opleiding aan het bestaande aanbod toe te voegen.

1. Omschrijving van de aanvraag

De aanvrager wil de opleiding Commerciële Economie in de gemeente Amsterdam verzorgen. Het gaat om een Nederlandstalige hbo Associate degree (Ad) van 120 studiepunten die de aanvrager in voltijd- en deeltijdvorm wil aanbieden. De aanvrager wil de opleiding in het RIO-onderdeel 'Economie' en de ISCED-rubriek 'recht, administratie, handel en zakelijke dienstverlening' (04) laten opnemen.¹

De voorgenomen opleiding (met een uitstroomprofiel op het gebied van e-commerce) leidt studenten op tot e-commercespecialisten die in staat zijn om de behoeften en wensen van klanten te vertalen naar activiteiten op het gebied van (digitale) marketing, verkoop, levering en services via een webshop of online platform. Door de toenemende complexiteit verschuift de startkwalificatie van e-commercespecialisten van mbo- naar hbo-opgeleide professionals.

De opleiding is toegankelijk voor studenten die beschikken over een mbo-4, havo- of vwo-diploma.

Afgestudeerden van de opleiding kunnen posities bekleden zoals e-commerce specialist, e-marketeer, data-analist en e-commerce analist, in het mkb en bij grotere organisaties die actief zijn met een eigen webshop en op online marktplaatsen.

2. Analyse verwant aanbod

De aanvrager acht de volgende Associate degrees sterk verwant aan de voorgenomen opleiding:

1. E-commerce (aangeboden door drie instellingen²)
2. Commerciële Economie (aangeboden door vier instellingen)
3. Sales en Accountmanagement (aangeboden door twee instellingen)

Daarnaast acht de aanvrager de Ad Ondernemerschap & Retail Management (aangeboden door vier instellingen) "enigszins verwant" aan de voorgenomen opleiding.

De commissie begrijpt de term "enigszins verwant" als vergelijkbaar met de door de commissie gebruikte term "zijdelings verwant".

De commissie is van mening dat de volgende door de aanvrager genoemde Associate degrees sterk verwant zijn aan de voorgenomen opleiding:

1. E-commerce (aangeboden door drie instellingen)
2. Commerciële Economie (aangeboden door vier instellingen)
3. Sales en Accountmanagement (aangeboden door twee instellingen)

¹ De commissie constateert dat dit een ISCED-hoofdgroep is.

² Waar de commissie spreekt over "instelling", wordt "bekostigde instelling" bedoeld.

Daarnaast acht de commissie de nog niet gestarte hbo Ad E-business van Hogeschool Inholland ook sterk verwant aan de voorgenomen opleiding.

De commissie is van mening dat de door de aanvrager genoemde Ad Ondernemerschap & Retail Management (aangeboden door vier instellingen) zijdelings verwant is aan de voorgenomen opleiding.

De commissie is verder van mening dat de volgende Associate degrees ook zijdelings verwant zijn aan de voorgenomen opleiding:

1. Online Marketing (aangeboden door één instelling)
2. Marketing Management (aangeboden door één instelling)
3. Commercieel Management (aangeboden door één instelling)
4. Ondernemen (aangeboden door vier instellingen)

De commissie acht deze opleidingen zijdelings verwant omdat deze opleidingen qua inhoud ten dele overlappen met de voorgenomen opleiding, dezelfde instroomdoelgroep bedienen en studenten ten dele voor dezelfde arbeidsmarkt opleiden.

De instroom in de verwante opleidingen is in de afgelopen vijf jaar gestegen (zie Bijlage 1).

De aanvrager heeft een prognose gemaakt van de instroom in de voorgenomen opleiding op basis van instroomcijfers van verwante opleidingen en een onderzoek onder studenten van economische mbo-4 opleidingen. De aanvrager verwacht voor de voltijdvariant een instroom van 35 studenten in 2025, oplopend tot 60 studenten op termijn. Voor de deeltijdvariant verwacht de aanvrager 25 studenten in 2025, oplopend tot 40 studenten per jaar.

3. Beoordeling criterium a³

De aanvrager beschouwt drie opleidingstypen die zijn opgenomen in ROA's AIS als relevant voor de voorgenomen opleiding Commerciële Economie, zijnde de opleidingstypen (1) bachelor financieel management en fiscaal recht, (2) bachelor marketing en public relations en (3) bachelor transport en logistiek.

De commissie neemt het opleidingstype bachelor transport en logistiek niet mee bij de beoordeling van de arbeidsmarktbehoefte omdat hier geen sterk verwante opleidingen in zijn opgenomen.

De commissie acht met de aanvrager het opleidingstype bachelor financieel management en fiscaal recht ten dele relevant omdat de sterk verwante opleiding sales en accountmanagement hierin is opgenomen naast een groot aantal niet en nauwelijks verwante opleidingen. ROA typeert de vooruitzichten in 2028 voor afgestudeerden van dit opleidingstype als matig en verwacht vrijwel geen knelpunten in de toekomstige personeelsvoorziening (zie Bijlage 2, Tabel 1).

De commissie acht verder met de aanvrager het opleidingstype bachelor marketing en public relations ten dele relevant omdat de sterk verwante opleiding commerciële economie hierin is opgenomen naast een groot aantal niet en nauwelijks verwante opleidingen. ROA typeert de

³ De commissie betreft ambtshalve de arbeidsmarktprognoses van het ROA (<https://roastatistics.shinyapps.io/AIStot2028>). De commissie constateert dat het ROA de prognoses in het AIS soms tussentijds aanpast. De commissie hanteert altijd de meest actuele arbeidsmarktprognoses.

vooruitzichten in 2028 voor afgestudeerden van dit opleidingstype als slecht en verwacht geen knelpunten in de toekomstige personeelsvoorziening (zie Bijlage 2, Tabel 2).

De aanvrager beroept zich verder op de prognoses voor de opleidingssubsector hbo bachelor economie en recht. De commissie is van mening dat de opleidingssector economie en recht geen representatief beeld geeft van de arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de voorgenomen opleiding omdat deze te veel niet en nauwelijks relevante opleidingen bevatten.

De aanvrager beroept zich tevens op de prognoses van het ROA voor de beroepsgroepen (1) adviseurs marketing, public relations en sales, (2) managers verkoop en marketing en (3) managers logistiek. De commissie kent in beginsel meer gewicht toe aan de prognoses voor opleidingstypen omdat daarin de uitstroom uit een cluster verwante opleidingen wordt gerelateerd aan het aantal verwachte baanopeningen voor dit type afgestudeerden.

De commissie acht de beroepsgroep managers logistiek onvoldoende relevant omdat de voorgenomen opleiding studenten niet beoogt op te leiden voor beroepen in deze beroepsgroep. Om deze reden kent de commissie geen gewicht toe aan de prognoses voor deze beroepsgroep

De commissie acht met de aanvrager de beroepsgroep adviseurs marketing, public relations en sales relevant omdat afgestudeerden van de voorgenomen opleiding in aanmerking komen voor een substantieel deel van de beroepen binnen deze beroepsgroep, zoals specialisten marketing, public relations en sales. Uit de prognoses van het ROA blijkt dat er voor deze beroepsgroep geen knelpunten in de toekomstige personeelsvoorziening worden verwacht (zie Bijlage 2, Tabel 3).

Daarnaast acht de commissie met de aanvrager de beroepsgroep managers verkoop en marketing ten dele relevant omdat afgestudeerden van de voorgenomen opleiding (op termijn) in aanmerking komen voor een deel van de beroepen binnen deze beroepsgroep, zoals managers verkoop, marketing en ontwikkeling. Uit de prognoses van het ROA blijkt dat er voor deze beroepsgroep vrijwel geen knelpunten in de toekomstige personeelsvoorziening worden verwacht (zie Bijlage 2, Tabel 4).

Vervolgens beroept de aanvrager zich op de beroepsklasse commerciële beroepen voor een groot aantal regio's. De commissie is van mening dat de beroepsklassen die zijn opgenomen in het AIS zo breed zijn dat zij geen representatief beeld geven van de specifieke arbeidsmarkt waar afgestudeerden van de beoogde opleiding werkzaam zullen zijn. Om die reden laat de commissie de prognoses voor beroepsklassen buiten beschouwing.

De commissie constateert dat de prognoses die zijn opgenomen in het AIS van het ROA voor de opleidingstypen en beroepsgroepen die (ten dele) relevant zijn voor de voorgenomen opleiding een negatief beeld opleveren van de arbeidsmarktperspectieven voor afgestudeerden van de voorgenomen opleiding Commerciële Economie.

De aanvrager verwijst vervolgens naar de landelijke gegevens afkomstig uit de Spanningsindicator en het Dashboard Vacaturemarkt van het UWV⁴ betreffende de voornoemde beroepsgroepen adviseurs marketing, public relations en sales, (2) managers verkoop en marketing en (3) managers logistiek op

⁴ www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/dashboards

zowel een landelijke als regionale schaal.⁵ De commissie merkt op dat de arbeidsmarkt begin 2020 is gekrompen als gevolg van de coronacrisis en dat deze krimp vervolgens is omgeslagen naar een (zeer) grote krapte op de arbeidsmarkt die zichtbaar is bij alle beroepsgroepen en alle sectoren. Het feit dat de arbeidsmarktspanning bij de door de aanvrager relevant geachte beroepsgroepen als (zeer) krap wordt getypeerd, is daarom niet onderscheidend. De commissie kent daarom minder gewicht toe aan deze bron en stelt vast dat zij een (zeer) kleine positieve indicatie geeft van een arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de beoogde opleiding.

De aanvrager verwijst verder naar een overzicht van kansrijke beroepen afkomstig van het UWV⁶ en stelt dat de beroepen (1) accountmanagers zakelijke diensten, (2) supervisors klantcontact/klantenservice, (3) online marketeers, (4) communicatieadviseurs, (5) business consultants en kwaliteitsmanagers, (6) logistiek managers en (7) logistiek (administratief) medewerkers aangemerkt worden als kansrijk beroep.

De commissie laat in lijn met het bovenstaande het beroep managers logistiek buiten beschouwing. De commissie acht verder de beroepen supervisors klantcontact/klantenservice, communicatieadviseurs en logistiek (administratief) medewerkers onvoldoende relevant omdat de voorgenomen opleiding niet beoogt studenten op te leiden voor deze beroepen.

De commissie concludeert dat afgestudeerden van voorgenomen opleiding in aanmerking komen voor de overige beroepen. Deze bron geeft blijk van goede arbeidsmarktkansen voor afgestudeerden van voorgenomen opleiding.

Verder wijst de aanvrager op een bron van het UWV⁷ die een beeld geeft van de arbeidsmarkt van Groot Amsterdam. De aanvrager geeft aan dat de spanning voor de beroepsklassen commercieel en managers als zeer krap wordt getypeerd. In lijn met wat hierboven over beroepsklassen bij de ROA prognoses is gezegd is de commissie van mening dat beroepsklassen zo breed zijn dat zij geen representatief beeld geven van de specifieke arbeidsmarkt waar afgestudeerden van de voorgenomen opleiding werkzaam zullen zijn. De commissie laat deze bron buiten beschouwing.

De aanvrager verwijst verder naar de Nationale Beroepengids.⁸ De aangehaalde gegevens zijn gebaseerd op de Spanningsindicator van het UWV. De commissie heeft deze bron hierboven reeds besproken en laat de aangehaalde gegevens daarom buiten beschouwing.

Vervolgens beroept de aanvrager zich op de CBS Vacaturegraad.⁹ De aanvrager geeft aan dat er sprake is van een stijgende trend van het aantal vacatures voor de bedrijfstak specialistische zakelijke diensten.

De commissie constateert dat afgestudeerden van de voorgenomen opleiding slechts voor een deel van de vacatures in deze bedrijfstak in aanmerking komen. De vacaturegraad voor deze bedrijfstak neemt de laatste twee jaar licht af maar is nog steeds een stuk hoger dan voor de coronaperiode. Dit inachtnemend stelt de commissie vast dat de bron blijk geeft van een algemene arbeidsmarktbehoefte in de sector.

⁵ De aanvrager haalt de gegevens aan voor de eerdergenoemde regio's. De commissie kijkt alleen naar de regio's Groot-Amsterdam, Gooi- en Vechtstreek, Noord-Holland Noord, Zuid-Kennemerland en IJmond en Zaanstreek/Waterland.

⁶ Het rapport 'Kansrijke beroepen: 2024-2025' (UWV 2024)

⁷ Het rapport 'Regionale Arbeidsmarktprognose 2023-2024 – Groot Amsterdam' (UWV 2023)

⁸ www.nationaleberoepengids.nl

⁹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-arbeidsmarkt/vacatures/vacaturegraad-naar-bedrijfstak>

De aanvrager haalt een artikel van CBRE¹⁰ en een artikel van Mordor Intelligence aan. In het artikel van CBRE wordt gezegd dat na de daling die volgde op de coronapiek in 2020 en 2021 het online shoppen weer stijgt. Volgens het artikel ligt het aandeel e-commerce ten opzichte van het totaal aantal bestedingen in Nederland weer in lijn met het groeipad dat voorspeld was, namelijk 30% in 2030. Ook in het artikel van Mordor Intelligence¹¹ wordt in de periode 2024-2029 een toename van de e-commerce markt verwacht (van 9,31%).

De commissie is van mening dat bovenstaande bronnen blijken te geven van een groeiende e-commerce markt die kan leiden tot een groeiende behoefte aan afgestudeerden van de voorgenomen opleiding.

De aanvrager haalt verder een vacatureanalyse aan die door Panteia is uitgevoerd in opdracht van De Haagse Hogeschool.¹² Dit onderzoek is uitgevoerd voor de door De Haagse Hogeschool beoogde opleiding E-commerce.¹³ Hieruit blijkt dat in de provincie Noord-Holland de meeste vacatures vacant zijn voor afgestudeerden van de voorgenomen opleiding, namelijk 3433 in de periode 2018-2023. De commissie acht de vacatureanalyse valide en navolgbaar en het merendeel van de onderzochte vacatures relevant voor afgestudeerden van de voorgenomen opleiding. De commissie constateert dat de vacatureanalyse blijkt te geven van een regionale arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de voorgenomen opleiding.

De commissie stelt vast dat de aanvrager aan de hand van een groot aantal bronnen beargumenteert dat de opleiding aansluit op een maatschappelijke behoefte. Gelet op de toelichting op de Regeling betreft de commissie deze bronnen bij de beoordeling van de onderbouwing van een actuele kwalitatieve ontwikkeling die de arbeidsmarktbehoefte ten goede kan komen.

De aanvrager beroept zich op diverse bronnen¹⁴ om de maatschappelijke behoefte zowel op landelijk als regionaal niveau te onderbouwen. De aanvrager wijst er op dat het Ministerie van Economische zaken en Klimaat een visie heeft om een veerkrachtige en welvarende digitale economie te realiseren. Ook andere bronnen geven aan dat digitale en technische vaardigheden steeds belangrijker worden in de nieuwe economie. Tot slot wordt naar bronnen verwezen waarin groei van de online bestedingen wordt aangegeven. Dit duidt volgens de aanvrager op een groeiende vraag naar professionals in de e-commerce sector die de wensen en behoeften van klanten begrijpen en vervullen. De beoogde opleiding speelt in op deze ontwikkelingen.

Ook is de commissie het eens met de aanvrager dat de bronnen aangeven dat digitale en technische vaardigheden steeds belangrijker worden en dat de online bestedingen groeien.

De commissie constateert dat de bovengenoemde argumenten blijken te geven van een actuele kwalitatieve ontwikkeling die de arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de voorgenomen opleiding ten goede kunnen komen.

¹⁰ Het artikel 'E-commerce in Nederland blijft groeien' (CBRE 2023)

¹¹ Het artikel 'Netherlands E-commerce market size & share analysis – Growth trends & Forecasts (2024-2029)' (Mordor Intelligence 2023)

¹² De 'vacature-analyse AD E-commerce' (Panteia 2023)

¹³ De aanvrager verwijst in het dossier naar het door de commissie gepubliceerde aanvraagformulier (kenmerk 2024-022).

¹⁴ Het sectorplan 'Samen waarde creëren voor brede welvaart' (HEO 2023), de 'MBO-Agenda 2023-2027' (Gemeente Amsterdam 2023), de 'Strategie Digitale Economie' (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat 2022), het artikel 'Nederlandse consument geeft online €33,3 miljard uit in 2022' (Thuiswinkel.org, 21 maart 2023) en het artikel 'B2B e-commerce heeft enorme groeipotentie' (ING, 24 maart 2022).

Op grond van verschillende bronnen¹⁵ stelt de aanvrager dat er een algemene behoefte bestaat aan hbo Associate degrees. De commissie constateert dat dit geen blijk geeft van een specifieke arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden de voorgenomen opleiding.

Verder beroept de aanvrager zich op een werkgeversenquête die in de periode januari-februari 2024 is afgenomen door Lexnova onder 74 potentiële werkgevers.¹⁶ De respons is ondubbeld en de namen van de meeste betrokken organisaties en functies die respondenten uitoefenen zijn in de bijlage van het onderzoek vermeld. De respondenten zijn gevestigd in Noord-Holland (61%), Utrecht (19%), Zuid-Holland (8%), Flevoland (7%) en Gelderland (5%). Het merendeel van de respondenten werkt in de sector groot- en detailhandel (39%) en (specialistische) zakelijke dienstverlening (19%). De meeste respondenten zijn werkzaam in een organisatie van 20-49 medewerkers (39%), 10-19 medewerkers (15%) en 100-199 medewerkers en 200-499 medewerkers (beide 14%).

Volgens de aanvrager heeft 95% van de respondenten aangegeven een rol te spelen bij het aannemen van nieuw personeel. De commissie stelt echter vast dat volgens een staafdiagram in het onderzoek 40% van de respondenten aangeeft nauwelijks een rol te spelen bij aannamebeleid. Gezien de functies van de respondenten (overwegend directeuren/eigenaars, manager, HR managers en medewerkers) neemt de commissie aan dat het staafdiagram incorrect is. Verder heeft 92% van de respondenten aangegeven (mede)verantwoordelijk te zijn voor de scholing van huidig personeel. 92% van de respondenten heeft aangegeven de voorgenomen opleiding (zeer) aansprekend te vinden. Op de stelling of er in het werkveld van de respondent behoefte is aan medewerkers die de voorgenomen opleiding hebben gevolgd geeft 71% van de respondenten aan dat daar behoefte aan is. 42 respondenten (57%) geven aan binnen twee jaar behoefte te hebben aan minimaal 135 en maximaal 300 nieuwe medewerkers met een het profiel van de voorgenomen opleiding. Verder geven negentien respondenten (26%) aan dat zij in totaal een opscholingsbehoefte van huidige medewerkers hebben van minimaal 52 en maximaal 87 binnen twee jaar.

De commissie acht het onderzoek valide, maar beperkt navolgbaar om de volgende redenen:

- 25 van de 74 respondenten hebben niet aangegeven welke functie zij binnen hun organisatie bekleden. Onduidelijk is hoeveel respondenten daadwerkelijk enige zeggenschap hebben over het aannemen van nieuw personeel;
- Van drie respondenten is onbekend bij welke organisatie ze werken;
- De omvang van de deelgenomen organisaties is niet gekoppeld aan de antwoorden van de respondenten, waardoor niet duidelijk is of de omvang van de opgegeven arbeidsmarkt- en/of opscholingsbehoefte realistisch is.

Dit inachtnemend stelt de commissie vast dat het onderzoek slechts een indicatie geeft van een arbeidsmarktbehoefte (die ten dele bestaat uit een opscholingsbehoefte) aan afgestudeerden van de voorgenomen opleiding.

In de periode februari-maart 2024 heeft de aanvrager tien interviews laten afnemen met potentiële werkgevers.¹⁷ Zij hebben geen van allen deelgenomen aan het bovengenoemde

¹⁵ De 'Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek 2015-2025' en de 'Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek 2019' (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2015 en 2019).

¹⁶ Het rapport 'Marktpotentieel Ad E-commerce (Digital Marketing & Sales) – Hogeschool van Amsterdam en ROC van Amsterdam-Flevoland' (Lexnova 2024)

¹⁷ Het rapport 'Marktpotentieel Ad E-commerce (Digital Marketing & Sales) – Hogeschool van Amsterdam en ROC van Amsterdam-Flevoland – Deelrapportage: werkveldinterviews' (Lexnova 2024)

werkgeversonderzoek. De aanvrager geeft aan dat de geïnterviewden positief zijn over de voorgenomen opleiding. Door nieuwe technologische ontwikkelingen zoals artificiële intelligentie, zelf klantdata verzamelen en gepersonaliseerde informatie richting consumenten worden deels andere kennis en vaardigheden van de (nieuwe) medewerkers gevraagd. Als positieve punten van de voorgenomen opleiding worden genoemd: (1) de focus op marketing, (2) het uitstroomprofiel dat goed aansluit op de behoeften van organisaties en (3) de competenties uit het opleidingsprofiel, vooral samenwerken, communiceren en ondernemend vermogen.

De commissie laat de respondent die geen bedrijfsnaam heeft genoemd buiten beschouwing. Eén geïnterviewde heeft alleen een behoefte aan stagiairs aangegeven en één geïnterviewde heeft geen behoefte aangegeven. De overige zeven geïnterviewden geven in totaal een behoefte aan van jaarlijks minimaal 41 en maximaal 50 afgestudeerden van de voorgenomen opleiding. Twee geïnterviewden hebben een opscholingsbehoefte opgegeven van in totaal acht medewerkers per jaar.

De commissie constateert dat het onderzoek valide, navolgbaar en relevant is. Het aantal geïnterviewden is gering. Hoewel er geen gegevens aangeleverd zijn over de omvang van de organisaties waar de geïnterviewden werken, acht de commissie de opgegeven aantallen realistisch. De commissie constateert dat het onderzoek blijkt geeft van een zeer geringe arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de voorgenomen opleiding. Verder constateert de commissie dat de interviews illustratief zijn voor de opscholingsbehoefte aan de deeltijdvariant van de voorgenomen opleiding.

De aanvrager verwijst verder naar zeven adhesiebetuigingen van diverse organisaties (gedateerd tussen april en mei 2024). Eén van de adhesiebetuigingen komt van een organisatie die ook meegedaan heeft aan de werkgeversenquête. Hierin is opgenomen dat de werkgevers de voorgenomen opleiding een aanvulling vinden op het bestaande opleidingsaanbod en dat de opleiding aansluit op hun behoefte aan medewerkers of de behoefte in de sector. De commissie constateert dat de adhesiebetuigingen blijken geven van een kwalitatieve arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de voorgenomen opleiding.

De commissie concludeert dat de aanvrager heeft aangetoond dat er een geringe arbeidsmarktbehoefte bestaat aan de voltijdvariant van de voorgenomen opleiding Commerciële Economie.¹⁸ De commissie concludeert verder dat de aanvrager heeft aangetoond dat er een zeer geringe behoefte bestaat om bestaande medewerkers door middel van de voorgenomen opleiding (in deeltijdvorm) op te scholen. De aanvraag voldoet aan criterium a (art. 6 lid 1) van de Regeling.

¹⁸ De commissie heeft de volgende bronnen buiten beschouwing gelaten omdat de aangehaalde gegevens niet herleidbaar zijn tot de bron: <https://arbeidsmarktinzicht.nl/content/states/index/8607?region=4>, het 'Factsheet HBO-monitor 2023' (Vereniging Hogescholen 2023) en "de niet herleidbare bron 'Moeilijk vervulbare vacatures' (UWV).

Verder heeft de commissie de volgende bronnen die niet meegenomen omdat deze verouderd zijn: het rapport 'ResearchNed: Convenant Doorstroom Mbo-Hbo' (ResearchNed 2020), de 'Strategische Agenda Professionals voor Morgen' (Vereniging Hogescholen 2019), het 'Amsterdam Economic board Koersdocument 2022-2026' (Amsterdam Economic Board 2021), het 'Manifest Werken en Ontwikkelen 2023' (Provincie Noord-Holland 2021), de 'Regionale arbeidsmarktagenda Noord-Holland 2019-2025' (Regionaal Platform Arbeidsmarktbeleid 2019), de 'Agenda voor een toekomstbestendige en evenwichtige metropool 2020-2024' (Metropoolregio Amsterdam 2019) en 'De toekomst van de digitale economie: tijd voor fundamentele keuzes' (Rabobank, Surf ISPConnect, AMS-IX en Dutch Data Association 2020).

4. Beoordeling criterium b

4.1 Noodzaak nieuwe opleiding

De aanvrager verwijst bij de onderbouwing van de noodzaak terug naar de argumenten over de arbeidsmarktbehoefte. De commissie constateert dat de argumentatie over de behoefte aan afgestudeerden van de voorgenomen opleiding en de behoefte aan opscholing geen onderbouwing vormen van de noodzaak voor de nieuwe opleiding zoals bedoeld in de Regeling en laat deze argumentatie daarom buiten beschouwing. De commissie heeft deze argumenten waar mogelijk wel bij de onderbouwing van de arbeidsmarktbehoefte betrokken.

Het is volgens de aanvrager niet mogelijk om de opleiding binnen het bestaande aanbod vorm te geven. Er worden geen verwante opleidingen aangeboden in de regio Groot Amsterdam. De dichtstbijzijnde verwante opleiding is de Ad Commerciële Economie van de Christelijke Hogeschool Windesheim in Almere. Die opleiding profileert zich echter op de breedte van het vakgebied, terwijl de voorgenomen opleiding zich volledig richt op e-commerce. Ook bij de Hogeschool van Amsterdam kan de voorgenomen opleiding niet vormgegeven worden binnen het bestaande aanbod, omdat de voorgenomen opleiding geen inhoudelijke aanknopingspunten heeft met de eigen bestaande Ad-opleidingen.

Volgens de aanvrager is er voldoende ruimte binnen het bestaande aanbod. Er is afstemming geweest met alle relevante bestaande verwante opleidingen, waarbij afspraken zijn gemaakt over samenwerking. De aanvrager verwacht dan ook geen negatief effect op het bestaande aanbod.

De commissie deelt deze mening niet. Vestiging van de opleiding in de gemeente Amsterdam heeft waarschijnlijk een negatief effect op de landelijke spreiding van het onderwijsaanbod. De commissie overweegt hierbij dat de Ad Commerciële Economie van de Christelijke Hogeschool Windesheim in de gemeente Almere op zeer geringe reisafstand gevestigd is van de voorgenomen opleiding. Vestiging van de voorgenomen opleiding in de gemeente Amsterdam zou de instroom in die opleiding negatief kunnen beïnvloeden.

Als de instroom in de bestaande opleidingen en de verwachte instroom in de voorgenomen opleiding wordt afgezet tegen de geringe behoefte die bij criterium a is aangetoond, blijkt dat er geen ruimte is om deze opleiding binnen het bekostigde domein vorm te geven. De commissie overweegt daarbij dat het bestaande aanbod reeds kan voorzien in de arbeidsmarktbehoefte die bij criterium a is aangetoond en dat realisatie van deze Ad in Amsterdam onevenredig nadelige effecten kan hebben op de sterk verwante Ad in Almere. De commissie concludeert op grond van het bovenstaande dat de aanvrager niet heeft aangetoond dat er een noodzaak bestaat om de voorgenomen opleiding Ad Commerciële Economie als nieuwe opleiding vorm te geven.

4.2 Aansluiting instellingsprofiel

In het instellingsplan van de aanvrager staan drie thema's centraal: duurzaamheid, diversiteit & inclusie en digitalisering. De aanvrager geeft aan dat deze drie thema's ook bij de voorgenomen opleiding centraal staan onder andere bij de theorie- en praktijkopdrachten van het werkveld. Door de ontwikkeling van competenties in e-commerce sluit de voorgenomen opleiding goed aan op de digitaliseringsdoelen van de faculteit Business en Economie van de Hogeschool van Amsterdam.

De aanvrager geeft verder aan dat de beoogde opleiding wordt gekenmerkt door de praktijkgerichte inslag die gericht is op de regio Groot Amsterdam. Vanwege samenwerking met het lectoraat Digital Commerce en met het ROC van Amsterdam-Flevoland en door de contacten met het regionale veld past de voorgenomen opleiding goed bij de Hogeschool van Amsterdam. Verder geeft de aanvrager aan dat zij expertise heeft op het gebied van digitale commerce en dat de opleiding aansluit bij de speerpunten in het HEO-sectorplan voor de ontwikkeling van het economisch domein.

De voorgenomen opleiding past volgens de aanvrager ook niet bij het instellingsprofiel van andere instellingen. De voorgenomen opleiding richt zich specifiek op de arbeidsbehoefte van de regio Groot-Amsterdam en er is geen verwant aanbod in die regio gevestigd.

De commissie concludeert op grond van het bovenstaande dat de aanvrager heeft aangetoond dat de voorgenomen opleiding Commerciële Economie aansluit op het instellingsprofiel.

4.3 Conclusies commissie

Op grond van het bovenstaande constateert de commissie dat de aanvrager niet heeft aangetoond dat de aanvraag voldoet aan criterium b (art. 6 lid 1) van de Regeling.

Aangezien de aanvrager niet heeft aangetoond dat er ruimte bestaat voor de voorgenomen opleiding in het bestaande opleidingsaanbod, geeft de commissie geen advies over de RIO- en ISCED-indeling.

5. Afstemming en zienswijzen

De onderhavige aanvraag is door de aanvrager bij de commissie aangekondigd. De commissie heeft deze aankondiging in september 2023 onder kenmerk A23-037 gepubliceerd op haar website.

De aanvrager geeft aan dat er afstemming heeft plaatsgevonden met het ROC van Amsterdam-Flevoland en dat er informele gesprekken met NOVA College en Talland College zijn geweest in verband met doorstroombehoefte vanuit het mbo. Verder zijn de plannen gedeeld in het Landelijk Overleg Domein Commerce & Creative, waarbij de inhoud, vorm en uitstroomprofiel zijn toegelicht. De reacties waren overwegend enthousiast. Ook is afstemming gezocht met De Haagse Hogeschool, met de Christelijke Hogeschool Windesheim (hierna: Windesheim) in Almere en met de Hogeschool Utrecht in Amersfoort. Windesheim heeft in gesprekken aangegeven zorgen te hebben over de instroom van studenten in de regio Amsterdam. De overlap tussen de opleiding Ad Commerciële Economie van Windesheim en de voorgenomen opleiding zit voornamelijk in het tweede jaar binnen het uitstroomprofiel crossmediale marketingcommunicatie van Windesheim. Een heldere profilering, waarbij studenten kunnen kiezen uit een brede opleiding van Windesheim of het meesterschap van de voorgenomen opleiding neemt volgens de aanvrager deze zorg weg.

De Hogeschool Utrecht acht hun opleiding complementair aan de voorgenomen opleiding. De opzet is vergelijkbaar. Daarom hebben zij in het gesprek zorgen geuit over de overlap qua wervingsgebied, namelijk 't Gooi. De aanvrager deelt deze zorg, maar is van mening dat dit een zeer beperkte overlap betreft.

Andere verwante opleidingen van hogescholen leiden volgens de aanvrager niet op tot 'meesterschap' waar de voorgenomen opleiding wel naar streeft. Met Hogeschool Inholland Haarlem, die het plan heeft om een brede opleiding Ad E-Business gebaseerd op ORM-profiel te

beginnen, zijn afspraken gemaakt om in de toekomst samen te werken. Verder is er regelmatig contact in het Landelijk Opleidingsoverleg (LOO).

Vanaf 18 juli 2024 is op de website van de commissie kennisgegeven van de aanvraag van de Hogeschool van Amsterdam tot bekostiging van de nieuwe hbo Associate degree Commerciële Economie in de gemeente Amsterdam. Hiermee is aan de instellingen voor hoger onderwijs en andere belanghebbenden de mogelijkheid gegeven om hun zienswijzen op dit voornemen kenbaar te maken. Op 19 juli is een zienswijze ingediend door Windesheim en op 25 juli is een zienswijze ingediend door de Salta Group.

De commissie heeft de aanvrager op 25 juli op de hoogte gesteld van de inhoud van de zienswijze en de gelegenheid gegeven om binnen tien werkdagen na ontvangst een reactie te geven. Op 26 juli heeft de Hogeschool van Amsterdam verzocht om uitstel voor het inhoudelijk reageren op de zienswijze in verband met het zomerreces. Er is uitstel verleend tot 5 september. De aanvrager heeft op 5 september gereageerd.

Windesheim voert in haar zienswijze aan dat (1) de beoogde opleiding naar verwachting ingrijpende gevolgen heeft voor de instroom van de Ad Commerciële Economie in Almere, (2) de inhoud van de voorgenomen opleiding nagenoeg overeenkomt met het uitstroomprofiel Marketingcommunicatie van de Ad Commerciële Econome van Windesheim Almere, (3) het verwarrend is dat de Hogeschool Amsterdam spreekt van een uitstroomprofiel E-commerce binnen de opleiding Commerciële Economie, terwijl de Ad E-Commerce ook een zelfstandige opleiding is en (4) Windesheim Almere de groeiende behoefte aan Ad-opgeleide commercieel economen aankan, waardoor er geen noodzaak is voor de voorgenomen opleiding.

In reactie op de argumenten van Windesheim geeft de aanvrager aan dat de voorgenomen opleiding geen grote impact heeft op de instroom van de opleiding van Windesheim, omdat de voorgenomen opleiding is bedoeld voor studenten die specifiek in Amsterdam willen studeren vanwege de grote stedelijke markt en mogelijkheden voor stages en werk. Verder kiest een groot deel van de studenten voor de voorgenomen opleiding in plaats van de bacheloropleiding Commerciële Economie aan de Hogeschool van Amsterdam. Ook zorgt de nauwe samenwerking met het ROCvA-F voor een soepele doorstroom van het mbo naar het hbo. De uitstroomcijfers van het ROCvA-F voor peiljaar 2020-2021 geven aan dat niemand kiest voor een hbo opleiding bij Windesheim, terwijl 60% kiest voor een vervolgopleiding in Amsterdam (51% voor de Hogeschool van Amsterdam en 9% voor de Hogeschool Inholland). Van de ROC's in Flevoland is het precies andersom: geen van de afgestudeerden doen een vervolgopleiding aan de Hogeschool van Amsterdam of Inholland en 54% kiest voor een vervolgopleiding bij Windesheim.

Voor wat betreft de inhoud van de opleidingen beperkt de overlap zich volgens de aanvrager tot de fundamentele commerciële vaardigheden. De voorgenomen opleiding focust op e-commerce en meesterschap omdat dat essentieel is voor de digitale economie in de regio Groot Amsterdam. De economische en digitale infrastructuur van Groot-Amsterdam verschilt naar mening van de aanvrager aanzienlijk van die van Almere.

De keuze voor de naam Ad Commerciële Economie met uitstroomprofiel E-commerce komt volgens de aanvrager voort uit een wens van het LOO.

Volgens de aanvrager toont het gehouden arbeidsmarktonderzoek aan dat er voldoende ruimte is voor de voorgenomen opleiding.

De aanvrager geeft tot slot aan de zorgen van Windesheim te begrijpen en open te staan voor verdere samenwerking.

De commissie stelt voorop dat zij voorstander is van een goede samenwerking tussen de instellingen en betreurt dat de mogelijkheden tot afstemming voorafgaand aan de indiening van de aanvraag niet hebben geleid tot een voor alle partijen bevredigende uitkomst.

Zoals hierboven bij de beoordeling van criterium b is aangegeven deelt de commissie de mening van Windesheim dat er geen ruimte is aangetoond binnen het bestaande aanbod voor een nieuwe opleiding Ad Commerciële Economie met uitstroomprofiel E-commerce. De commissie deelt de zorgen van Windesheim over het negatieve effect op de instroom, gelet op de vergelijkbare inhoud van de beoogde opleiding en de opleiding Ad Commerciële Economie met het uitstroomprofiel Marketingcommunicatie. Dat bij de beoogde opleiding de focus op digitalisering en meesterschap ligt, maakt het niet een volledig andere opleiding.

Die zorg wordt ook niet weggenomen door de stelling van de aanvrager dat de regio Groot-Amsterdam aanzienlijk verschilt van Almere qua economische en digitale infrastructuur en dat daarom de voorgenomen opleiding essentieel is. Bij het uitstroomonderzoek zijn door de aanvrager naast Groot-Amsterdam een groot aantal andere regio's meegenomen. Het is voor de commissie niet duidelijk hoe dat zich verhoudt met de stelling van de aanvrager dat deze opleiding focust op de specifieke behoeften van de regio Groot-Amsterdam.

De Salta Group geeft in de zienswijze vier argumenten aan. Salta Group stelt dat (1) er al een onbekostigde Ad degree Commerciële Economie in Amsterdam wordt aangeboden door Hogeschool NCOI (deeltijd- en duale variant) en Hogeschool TIO (voltijdvariant). De voorgenomen opleiding zorgt voor verzadiging van de markt wat in strijd is met het doelmatigheidsprincipe, (2) onbekostigde opleidingen geen beslag leggen op publieke middelen, (3) de voorgenomen opleiding een negatieve impact kan hebben op de instroom van studenten bij Hogeschool NCOI en TIO en bekostigde opleidingen in de regio Amsterdam en (4) het huidige aanbod van de Hogescholen NCOI en TIO al voorziet in flexibele en diverse studieroutes door het aanbieden van de voltijd-, deeltijd- en duale variant.

De aanvrager geeft als reactie op de argumenten van de Salta Group aan dat er weliswaar vergelijkbare opleidingen bestaan, maar dat de voorgenomen bekostigde opleiding zich richt op een breed publiek door de betaalbaarheid. De voltijdvariant speelt specifiek in op de behoefte van jonge studenten die graag in een grootstedelijke omgeving willen studeren met sterke focus op e-commerce. De deeltijdvariant biedt een flexibele aanpak met sterke integratie van werkplekleren. De bekostiging ziet zij als een investering in toegankelijkheid van hoger onderwijs en het bevorderen van gelijke kansen.

De voorgenomen opleiding heeft volgens de aanvrager weliswaar invloed op het bestaande aanbod, maar levert geen onredelijk nadeel op. Het levert een gezonde diversificatie op binnen het onderwijsaanbod en stimuleert aanbieders de kwaliteit van onderwijs te verhogen en te innoveren. Verder is de voorgenomen opleiding volgens de aanvrager juist een onmisbare aanvulling op het bestaande aanbod omdat deze zich richt op jonge en diverse studentenpubliek. De aanvrager geeft tot slot aan open te staan voor samenwerking met Salta Group om een goed onderwijsaanbod in Groot-Amsterdam te realiseren.

De commissie is bij de beoordeling slechts gehouden om onbekostigd geaccrediteerd opleidingsaanbod dat onder vergelijkbare condities wordt aangeboden bij de afweging te betrekken.

Daar is bij de opleidingen van NCOI Hogeschool en de TIO hogeschool geen sprake van. De commissie kent dan ook geen gewicht toe aan de zienswijze van de Salta Group.

Conclusie

De Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs adviseert u om *negatief* te besluiten op het voorliggende verzoek.

De Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'P.M.M. Rullmann', written in a cursive style.

drs. P.M.M. Rullmann
Voorzitter CDHO

Bijlage 1: afbakening verwant aanbod (Bron: DUO)

Opleiding	Instelling	'19-'20			'20-'21			'21-'22			'22-'23			'23-'24		
		VT	DT	DU	VT	DT	DU	VT	DT	DU	VT	DT	DU	VT	DT	DU
Ad Commerciële Economie (80103)	Christelijke Hogeschool Windesheim (01VU), Almere	63			53			52			53			52		
	Fontys Hogeschool (30GB), Eindhoven	43	24		42	22		46	24		45	21		67	25	
	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (25KB), Arnhem		13	32		19	35		14	38		21	34		21	46
Ad E-commerce (80162)	NHL Stenden Hogeschool (31FR), Emmen	34			32			33			27	4	6	29	8	9
	Christelijke Hogeschool Windesheim (01VU), Zwolle				168	12		118	17		110	20		109	21	
	De Haagse Hogeschool (27UM), 's-Gravenhage														11	
Ad Sales en Accountmanagement (80126)	Hogeschool Utrecht (25DW), Amersfoort														8	
	Hogeschool Rotterdam (22OJ), Rotterdam		40			41		33	34		55	42		71	29	
	Hogeschool Utrecht (25DW), Amersfoort										53			65		
Ad Online Marketing (80189)	De Haagse Hogeschool (27UM), 's-Gravenhage				56			69	34		67	33		89	34	
	Avans Hogeschool (07GR), 's-Hertogenbosch	123	24		120	25		96	25		81	19		153	20	
Ad Marketing Management (80036)	Avans Hogeschool (07GR), Breda		38			32			29			31			31	

Bijlage 2: tabellen arbeidsmarktprognoses (Bron: ROA, AIS)

Tabel 1. Arbeidsmarktprognoses opleidingstype bachelor financieel management en fiscaal recht

Opleidingstype	Arbeidsmarktprognose variabele	Aantal	Totaal % 6 jr.	Gem. jaarlijks %	Indicator	Typering
Bachelor - financieel management en fiscaal recht	verwachte uitbreidingsvraag tot 2028	2800	3	0.4		gemiddeld
Bachelor - financieel management en fiscaal recht	verwachte vervangingsvraag tot 2028	12100	11	1.8		laag
Bachelor - financieel management en fiscaal recht	verwachte baanopeningen tot 2028	14900	14	2.2		laag
Bachelor - financieel management en fiscaal recht	verwachte instroom van schoolverlaters tot 2028	32900	30	4.5		gemiddeld
Bachelor - financieel management en fiscaal recht	ITKP toekomstige knelpunten personeelsvoorziening in 2028				1.14	vrijwel geen
Bachelor - financieel management en fiscaal recht	ITA toekomstige arbeidsmarktsituatie in 2028				1.14	matig

Tabel 2. Arbeidsmarktprognoses opleidingstype bachelor marketing en public relations

Opleidingstype	Arbeidsmarktprognose variabele	Aantal	Totaal % 6 jr.	Gem. jaarlijks %	Indicator	Typering
Bachelor - marketing en public relations	verwachte uitbreidingsvraag tot 2028	2100	2	0.4		gemiddeld
Bachelor - marketing en public relations	verwachte vervangingsvraag tot 2028	5700	7	1.1		erg laag
Bachelor - marketing en public relations	verwachte baanopeningen tot 2028	7800	9	1.5		erg laag
Bachelor - marketing en public relations	verwachte instroom van schoolverlaters tot 2028	24800	29	4.3		gemiddeld
Bachelor - marketing en public relations	ITKP toekomstige knelpunten personeelsvoorziening in 2028				1.16	geen
Bachelor - marketing en public relations	ITA toekomstige arbeidsmarktsituatie in 2028				1.16	slecht

Tabel 3. Arbeidsmarktprognoses beroepsgroep adviseurs marketing, public relations en sales

Beroepsgroep	Arbeidsmarktprognose variabele	Aantal	Totaal % 6 jr.	Gem. jaarlijks %	Indicator	Typering
Adviseurs marketing, public relations en sales	verwachte uitbreidingsvraag tot 2028	8000	3	0.6		gemiddeld
Adviseurs marketing, public relations en sales	verwachte vervangingsvraag tot 2028	12100	5	0.9		erg laag
Adviseurs marketing, public relations en sales	verwachte baanopeningen tot 2028	20100	9	1.4		erg laag
Adviseurs marketing, public relations en sales	ITKB toekomstige knelpunten beroepsgroep in 2028				0.928	geen

Tabel 4. Arbeidsmarktprognoses beroepsgroep managers verkoop en marketing

Beroepsgroep	Arbeidsmarktprognose variabele	Aantal	Totaal % 6 jr.	Gem. jaarlijks %	Indicator	Typering
Managers verkoop en marketing	verwachte uitbreidingsvraag tot 2028	-2000	-3	-0.5		laag
Managers verkoop en marketing	verwachte vervangingsvraag tot 2028	3700	6	0.9		erg laag
Managers verkoop en marketing	verwachte baanopeningen tot 2028	3700	6	0.9		erg laag
Managers verkoop en marketing	ITKB toekomstige knelpunten beroepsgroep in 2028				0.915	vrijwel geen